

(સમય : સવારે ૯ : ૦૦ થી ૧૧ : ૧૫)

સત્સંગ પ્રવેશ : પ્રશ્નપત્ર - ૧

સૂચના :- આ પ્રશ્નપત્રમાંથી થોડા-ઘણા પ્રમાણમાં પ્રશ્નો તા. ૧ માર્ચ, ૨૦૨૦ના રોજ લેવાનાર મુખ્ય પરીક્ષામાં પુછાશે. મુખ્ય પરીક્ષામાં જવાબવહીમાં વધારાનાં પાનાં જોડીને તેમાં લખેલા ઉત્તર માન્ય ગણાશે નહિ. પરીક્ષા કાર્યાલય, અમદાવાદની પૂર્વ મંજૂરી લીધા સિવાય, મૂળ પરીક્ષાર્થીના બદલે ‘લહિયા’, ‘ડમી રાઈટર’ કે ‘અન્ય વ્યક્તિ’ દ્વારા લખાઈને આવેલી પરીક્ષાની જવાબવહી રદ ગણવામાં આવશે. એકથી વધારે પ્રકારના જુદા જુદા અક્ષરોવાળા ઉત્તરો માન્ય નહિ ગણાય. છેકછાકવાળા જવાબો માન્ય ગણાશે નહીં. અસ્પષ્ટ અને ઉકેલી ન શકાય તેવા જવાબો માન્ય ગણાશે નહિ. અભ્યાસક્રમના પુસ્તકની છેલ્લી આવૃત્તિનો જ ઉપયોગ કરવો. પરીક્ષાખંડમાં પરીક્ષા દરમિયાન કોઈ પણ પરીક્ષાર્થીએ મોબાઈલ ફોન તથા ઇલેક્ટ્રોનિક સાધનો જેવાં કે ટેબ્લેટ, લેપટોપ વગેરેનો ઉપયોગ કરવો નહિ તથા પોતાની પાસે રાખવા પણ નહિ.

(કુલ ગુણ : ૭૫)

વિભાગ - ૧ : નીલકંઠ ચરિત્ર - વીસમી આવૃત્તિ, જાન્યુઆરી - ૨૦૧૮

પ્ર.૧ નીચે આપેલાં અવતરણો કોણ, કોને અને ક્યારે કહે છે તે લખો.

[૮]

૧. “તેનાથી બ્રહ્માદિકને પણ બંધન થાય છે.”
૨. “હું તમારા જેવા માર્ગ ભૂલેલાને માર્ગ બતાવવા ફરું છું.”
૩. “અમે તમને અહીં નહીં નહાવા દઈએ.”

પ્ર.૨ આપેલા વિકલ્પોમાંથી ફક્ત સાચા વિકલ્પોની આગળ આપેલા ચોરસ ખાનામાં ખરાની (✓) નિશાની કરો.

[૪]

નોંધ : એક કે એકથી વધારે વિકલ્પ સાચા હોઈ શકે. તમામ સાચા વિકલ્પ આગળ જ ખરાની નિશાની કરી હશે તો જ પૂર્ણ ગુણ મળશે, અન્યથા એક પણ ગુણ નહીં મળે.

૧. દીક્ષા આપી
  - (૧) ☐ બધાને મહાદીક્ષા આપો
  - (૨) ☐ નારાયણમુનિ
  - (૩) ☐ સંવત ૧૮૫૭
  - (૪) ☐ જલઝીલણી એકાદશી
૨. નીલકંઠવર્ણીએ આશ્રમમાં કરેલી વિવિધ સેવાઓ
  - (૧) ☐ છાણ વાસીદું વાળતા
  - (૨) ☐ હળ હાંકતા
  - (૩) ☐ સાધુઓને પાણી ખેંચી નવરાવતા
  - (૪) ☐ ભિક્ષા માગતા

પ્ર.૩ નીચે આપેલાં વિધાનોમાં ખાલી જગ્યા પૂરો.

[૪]

૧. નીલકંઠવર્ણીએ આષાઢી સંવત ..... થી સંવત ..... સુધી વનવિચરણ કર્યું.
૨. સંજોગી બાવાને ..... પુત્ર અને ..... દીકરીઓ હતી.
૩. નીલકંઠવર્ણીએ ..... માં આકરું તપ કરી ..... ને પ્રસન્ન કર્યા.
૪. .... ને આરે જતાં નીલકંઠવર્ણીને સામે ..... મળ્યો.

પ્ર.૪ નીચે આપેલા પ્રસંગોમાંથી કોઈ પણ એક પ્રસંગ ઉપર પંદર લીટીમાં ટૂંકનોંધ લખો. (વર્ણનાત્મક)

[૫]

૧. નીલકંઠ ગુજરાતમાં
૨. નીલકંઠ જગન્નાથપુરીમાં
૩. રામાનંદ સ્વામીને પત્ર

પ્ર.૫ નીચે આપેલા પ્રશ્નોના એક (સંપૂર્ણ) વાક્યમાં જવાબ લખો.

[૫]

૧. નીલકંઠવર્ણીએ કોસનું પાણી પીવાની કેમ ના પાડી ?
૨. નીલકંઠવર્ણી ધ્યાનમાંથી જાગ્યા ત્યારે સામે કોણ હતું ?
૩. સિરપુરમાં કયા રાજા રાજ્ય કરતા હતા ?
૪. સત્રધર્મા રાજાને નીલકંઠવર્ણીનો મહિમા કોણે કહ્યો ?
૫. ભૂતપુરીના માર્ગે નીલકંઠવર્ણીને કેટલા દિવસના ઉપવાસ થયા ?

પ્ર.૬ નીચે આપેલાં વાક્યોનાં કારણો જણાવો. (બે થી ત્રણ લીટીમાં જ)

[૬]

૧. નીલકંઠવર્ણીએ નવ લાખ સ્વરૂપો ધારણ કર્યા.
૨. તેલંગ દેશનો પવિત્ર અને ધર્મિષ્ઠ રાજા રાક્ષસ બન્યો.
૩. નીલકંઠવર્ણીએ લોજમાં રહેવાનું પસંદ કર્યું.

વિભાગ - ૨ : સત્સંગ વાચનમાળા ભાગ - ૧ - પંદરમી આવૃત્તિ, ડિસેમ્બર - ૨૦૧૬

પ્ર.૭ નીચે આપેલાં અવતરણો કોણ, કોને અને ક્યારે કહે છે તે લખો.

[૮]

૧. “તે પત્રમાં તમે મહારાજને પ્રહ્લાદ તથા જનકની ઉપમા આપી.”
૨. “એના ઉત્તર તો અમારા આ શિષ્ય આપશે.”
૩. “હજુ સુધી એમને એમ વાતો કરો છો !”

પ્ર.૮ નીચે આપેલ વિષય માટે સૂચના મુજબ છ સાચા ક્રમ નંબર તથા તે સાચા ક્રમ નંબરને ઘટનાક્રમ પ્રમાણે ગોઠવો. [૬]

વિષય :- જોબનને થયેલો વર્ણનો યોગ

૧. કોપીનભર મહાકાયા. ૨. દેવકરણ પગીના ઘરમાં જઈને પોઢ્યા. ૩. જોગીએ રાંધ્યું અને ભગવાનને અર્પણ કરીને જમ્યા. ૪. આ કિશોરજોગી દેશાવર ફરીને નડિયાદ થઈને અહીં આવ્યા છે. ૫. ઘણાં વર્ષે વરતાલના સુંદરજીભાઈના આગ્રહથી મહારાજ વરતાલ પધાર્યા. ૬. પૂર્વે જોબન પગીને મહારાજે અહીં વર્ણવિશે દર્શન આપેલાં. ૭. દેશમાં ફરવા જવું છે; વળતાં તમારે ત્યાં આવીશું. ૮. આવા જોગી આપણે ત્યાં રહે તો કેવું સારું ! ૯. સૌરાષ્ટ્રમાં જોબન પગીની હાક વાગતી. ૧૦. પછી તમારે ગામ જ રહીશું. ૧૧. આપણે એમનું ભક્તપણું તો જોઈએ. ૧૨. એક ઓરડી આપું. અહીં રહો.

- (૧) ફક્ત સાચા નંબરો :   સૂચના : (૧) ફક્ત સાચા નંબરોમાં તમામ છ નંબરો સાચા હશે તો જ ૩ ગુણ મળશે. (૨) યથાર્થ ઘટનાક્રમ પણ સંપૂર્ણ સાચો હશે તો જ ૩ ગુણ મળશે, અન્યથા એક પણ ગુણ નહીં મળે.
- (૨) યથાર્થ ઘટનાક્રમ :

પ્ર.૯ ‘હરિભક્તોમાં ઓતપ્રોત નિર્ગુણ સ્વામી’ - ઉપર પંદર લીટીમાં ટૂંકનોંધ લખો. (વર્ણનાત્મક) [૫]

પ્ર.૧૦ નીચે આપેલા પ્રશ્નોના એક (સંપૂર્ણ) વાક્યમાં જવાબ લખો. [૪]

૧. દેવાનંદ સ્વામીએ કઈ ત્રણ વસ્તુ મેલીને ભગવાન ભજવાની વાત કરી છે ?
૨. ઝીણાભાઈને માથું ઢાળીને બેઠેલા જોઈને નવાબને શી પ્રતીતિ થઈ ?
૩. મોટા સદ્ગુરુઓએ જોબનને રોજ શું લેવાનું કહ્યું ?
૪. આશાભાઈને છોટાઉદેપુર જવાની ના પાડતા સ્વામીશ્રીએ શું કહ્યું ?

પ્ર.૧૧ નીચેના મથાળાના સંદર્ભમાં દર્શાવેલ વાક્યમાંથી ખોટા શબ્દોને સુધારીને સાચું વાક્ય લખો. [૪]

નોંધ : સંપૂર્ણ સાચું વાક્ય લખ્યું હશે તો જ ગુણ પ્રાપ્ત થશે, અન્યથા એક પણ ગુણ નહીં મળે.

ઉદાહરણ :- સ્વામી યજ્ઞપ્રિયદાસજી : મોતીભાઈના દીકરા જેઠાભાઈને ખેતરમાં ફરતી વખતે વીંછી કરડવાથી ધામમાં ગયા. પછી શ્રીજીમહારાજ સાથે આવી મોતીભાઈને નારાયણ કહ્યા.

જવાબ :- સ્વામી યજ્ઞપ્રિયદાસજી : આશાભાઈના દીકરા દેસાઈભાઈને ઘાસના બીડમાં કામ કરતાં સર્પ કરડવાથી ધામમાં ગયા. પછી ભગતજી મહારાજ સાથે આવીને આશાભાઈને જય સ્વામિનારાયણ કહ્યા.

૧. ભક્તરાજ દરબાર શ્રી ઝીણાભાઈ : એક વખત ઝીણાભાઈ લગ્નપ્રસંગે ઝમરાળા ગયા. અહીં ખબર પડી કે વિક્રમશી દરબાર બહુ બીમાર છે. કોઈ તેમની રસોઈ કરતું નથી.
૨. સ્વામી નિર્ગુણદાસ : આ વાત સાંભળી ભગતજી ગળગળા થઈ ગયા. ‘હજુ આપણે મહુવા મંદિરમાં પૂજા કરવાની છે, માટે હિંમત રાખો, સ્વામી સારું કરી દેશે.’
૩. સ્વામી યજ્ઞપ્રિયદાસજી : એક દિવસ અચાનક ઘરમાં એમને વિષ્ણુએ દર્શન દીધાં ને કહ્યું, “બંગલો જોઈતો હોય તો લક્ષ્મીનારાયણ ભગવાનનો આશરો કરો.”
૪. ભક્તરાજ જોબનપગી : સુંદરે હાથ જોડીને સ્વામીને કહ્યું : “સ્વામી ! આપ ચિંતામણિ સમાન મળ્યા. પછી બધાને શી ખામી હોય ? માત્ર એક ઈચ્છા છે. આપ અહીં દિવાળીનો ઉત્સવ કરો.”

પ્ર.૧૨ નીચે આપેલાં વાક્યોનાં કારણો જણાવો. (બે થી ત્રણ લીટીમાં જ) [૪]

૧. દલપતરામ કવીશ્વર બન્યા.
૨. જોબનપગી મહારાજનો ઘોડો ચોરી શક્યા નહિ.

વિભાગ - ૩ : નિબંધ

પ્ર.૧૩ નીચે આપેલા વિષયોમાંથી કોઈ પણ એક ઉપર આશરે ૩૦ લીટીમાં નિબંધ લખો. [૧૦]

૧. વચનામૃત નિદિધ્યાસન : શરીર શુદ્ધિ અને પરમ શુદ્ધિ (સ્વામિનારાયણ પ્રકાશ : એપ્રિલ-૨૦૧૮, પા. નં. ૫)
૨. દાસત્વ : ભક્તનું અનિવાર્ય અંગ (સ્વામિનારાયણ પ્રકાશ : મે-૨૦૧૮, પા. નં. ૭)
૩. સંવાદિતાની મહોરી ઊઠી વસંત : પૂજ્ય મહંતસ્વામી મહારાજ અને સંતવૃંદ (સ્વામિનારાયણ પ્રકાશ : મે-૨૦૧૮, પા. નં. ૩૨-૩૪)

*

*

*

જો અગત્યની જાહેરાત તમામ પરીક્ષાર્થીઓ આપણી સંસ્થાની દર્શાવેલી website - link પરથી જૂનાં વર્ષોનાં પ્રશ્નપત્રો તથા મુખ્ય પરીક્ષાના જ ઉકેલપત્રો નિઃશુલ્ક ડાઉનલોડ કરી શકશે તથા તેની પ્રિન્ટ પણ કાઢી શકશે.

<http://www.baps.org/Satsang-Exams.aspx>

પરીક્ષાર્થી શ્રી,

સસ્નેહ જય શ્રી સ્વામિનારાયણ

સત્સંગ શિક્ષણ પરીક્ષા માર્ચ ૨૦૨૦ના નિબંધોની પૂર્વ તૈયારી માટે

નીચે જણાવેલ માર્ગદર્શન અને સૂચનો ધ્યાનમાં લેવા વિનંતી.

૧. નિબંધ એટલે કોઈ નિશ્ચિત વિષય ઉપર વ્યવસ્થિત, ચિંતનપૂર્વક અને મુદ્દાસરનું લખાણ. સત્સંગ શિક્ષણ પરીક્ષામાં પૂછાતા નિબંધો સામાન્ય જ્ઞાનના આધારે, પરીક્ષાર્થીના દૈનિક જીવનમાં સત્સંગના સદ્વાંચન અને કથા શ્રવણ અને મનન દ્વારા પ્રાપ્ત થયેલ જ્ઞાનની કસોટી કરતા ૩૫ થી ૪૦ લીટીમાં લખવાના હોય છે.
૨. પરીક્ષાર્થીઓની માગણીને માન આપીને પ્રી-ટેસ્ટમાં પૂછાનાર નિબંધોના વિષયો અગાઉથી પરીક્ષાર્થીના એકાઉન્ટમાં અપલોડ કરવામાં આવ્યા છે.
૩. પ્રી-ટેસ્ટમાં જે તે પરીક્ષામાં પૂછાનાર નિબંધોના ત્રણે ત્રણ વિષયો આપવામાં આવ્યા છે. માર્ચ ૨૦૨૦ની ફાઈનલ પરીક્ષામાં આ ત્રણ વિષયોમાંથી કોઈપણ એક નિબંધ ચોક્કસપણે પૂછાશે જ. માટે જો આપ આ ત્રણે ત્રણ વિષયો તૈયાર કરશો તો આપ ચોક્કસપણે એક નિબંધ મુખ્ય પરીક્ષામાં ખૂબ જ સારી રીતે લખી શકશો.
૪. આ નિબંધોનું સામાન્ય બંધારણ, લખાણ(મેટર) જૂના ‘સ્વામિનારાયણ પ્રકાશ’માંથી લેવામાં આવે છે.
૫. અહીં આપેલા નિબંધોનું લખાણ કેવળ દિશા સૂચક છે. આ જ લખાણ ગોખીને પરીક્ષામાં લખવાની જરૂર નથી. આથી વિશેષ સારા મુદ્દાઓનું ચિંતન-મનન કરી આપની રીતે પૂર્વ તૈયારી કરીને લખી શકો છો.
૬. ગુજરાતી માધ્યમ (ભાષા) સિવાયના પરીક્ષાર્થીઓ માટે : આ નિબંધોનું મૂળ પ્રકાશન ગુજરાતી ભાષામાં જ હોવાથી તેનું શબ્દશઃ ભાષાંતર ન કરતાં, તેનો ભાવાર્થ સમજીને પરીક્ષાર્થીએ પોતાની રીતે સમજીને તૈયારી કરવાની રહેશે. પરીક્ષા કાર્યાલય અંગ્રેજી કે હિન્દી ભાષામાં આ નિબંધોનું ભાષાંતર આપી નહિ શકે. તેથી ભાષાંતર કરવા અંગેનો પત્રવ્યવહાર કે ઈ-મેલ પણ પરીક્ષા કાર્યાલયને કરશો નહિ તેવી નમ્ર વિનંતી છે.
૭. ગુજરાતી ભાષા વાંચી, લખી કે બોલી ન શકતા હોય તેવા પરીક્ષાર્થીઓએ માતા-પિતા, વડીલો કે અન્ય સ્વજનો-સ્નેહીઓ પાસે વંચાવીને નિબંધનો ભાવાર્થ સમજી પોતાની રીતે, પોતાના શબ્દોમાં લખીને તૈયારી કરવાની રહેશે.
૮. One essay from the list of essays will be asked in the Final Examination of March-2020.

સત્સંગ પ્રવેશ

નિબંધ - ૧

વચનામૃત નિદિધ્યાસન : શરીર શુદ્ધિ અને પરમ શુદ્ધિ

Vachanamrut Contemplation: Bodily and Spiritual Purification

‘જેને કલ્યાણને ઇચ્છવું તેને તો જેમ મોટા પુરુષ રાજી થાય તેમ કરવું
અને તે મોટાપુરુષ પણ ત્યારે રાજી થાય જ્યારે કોઈ પ્રકારે અંતરમાં મલિન વાસના ન રહે... ’

– ભગવાન શ્રી સ્વામિનારાયણ

(વચનામૃત ગદડા મધ્ય પ્રકરણ ૨૭)

વાસના એટલે કચરો. જીવમાં કચરો તે વાસના.

આંગણામાં કચરો છે. શું કરવું? કચરો લઈ લેવાય તો સારું-એવી સમજ તો નાના બાળકને પણ હોય. આદિવાસીનાં ઝૂંપડાંનાં આંગણાં સ્વચ્છ હોય છે. સુંદર લાગે અને રહેવાનું મન પણ થઈ જાય છે.

‘સ્વચ્છ ગામ, યાત્રાનું ધામ.’ ‘અહીં ગંદકી કરશો નહીં.’

‘Keep your city clean. Cleanliness is next to Godliness.’

ઘણે ઠેકાણે આવું બધું વાંચવામાં આવે છે. બધાને સમજાય છે, ગંદકી સારી નહીં. પૂછવામાં આવે: શા માટે? તો અમુક કહેશે કે, રોગ થાય. અમુક કહેશે કે, સ્વચ્છ આંગણું સુંદર લાગે. અમુક સભ્યતાના કારણે જ સ્વચ્છતા રાખતા હોય છે. એવી સ્વચ્છતા રાખવાવાળા, મહેમાનોની અવરજવરવાળા બે ઓરડાની સ્વચ્છતા ઉપર જ ધ્યાન રાખે. બાકીનું ઘર બધું જેમ ચાલતું હોય એમ ચાલે.

માટે સ્વચ્છતા અને ગંદકીનો આધાર તેની કેટલી સમજ છે, કેવી સમજ છે, ગંદકી-સ્વચ્છતાની વ્યાખ્યા વ્યક્તિ શું કરે છે તેના ઉપર છે. ગાંધીજી તો કહેતા - જે વસ્તુ એના સ્થાને ન હોય તે ગંદકી. કચરો પણ કચરાપેટીમાં હોય, અને કચરા-પેટી એના સ્થાને હોય તો નડતરરૂપ, બાધારૂપ ન થાય.

શરીરની સ્વચ્છતા, મુખની સ્વચ્છતા સ્નાન વગેરેથી છે. પેટની, રક્તની, નાડીઓની, નાક, કાન, આંખ, ગળું વગેરેની સ્વચ્છતાના જાણકાર, સમજનાર તેની સ્વચ્છતાની વ્યવસ્થા કરતા હોય છે. પેટમાં ભલે કિલો મળ પડ્યો હોય, પણ તેમાંનો બાજરીના દાણા જેટલો મળ યકૃત, ફેફસાં કે હૃદયમાં જાય તો? તો તો કાંઈ કેટલુંયે કરવું પડે. અને તેવું થાય છે. એટલે જ અબજો રૂપિયા ખર્ચી સંશોધન કેન્દ્રો બંધાય છે. મોટા મોટા ભેજાબાજ વૈજ્ઞાનિકો, ડૉક્ટરો તથા હોસ્પિટલોની ખૂબ જરૂર પડે છે. એક અણુ જેટલા કચરાના કારણે કેટલી ધમાલ થઈ જાય છે! ગટરમાં મણ ને મણ કચરો હોય પણ તેમાંનો મુખ કે પેટમાં

જરાક પણ જાય તો?

કયરો બધેય નડતરરૂપ છે. કયરો તે કયરો. તેમાં પણ કયા પ્રકારનો કયરો, કેટલા પ્રમાણમાં, કયા સ્થાને છે તે વધારે અગત્યનું છે. આ બધા પ્રકારનો કયરો દેખાય છે, સમજાય છે, તેને દૂર કરવા વ્યવસ્થા પણ થાય છે. પણ મન-મંદિર, હૃદય-મહેલ અને જીવમાં પણ કયરો છે, તેની સમજ કોને? તેની સમજ સંતોને. અનેક સંતો તથા સ્વામિનારાયણ ભગવાનના અડીખમ પરમહંસો - બ્રહ્માનંદ, મુક્તાનંદ, પર્વતભાઈ વગેરેમાં માન, ઈર્ષ્યા, દંભ, કપટ, દુનિયાદારીના પ્રપંચો હતા જ નહીં, કયરો નહોતો તો કેવા સુખિયા હતા!

પેટના કયરા કરતાં હૃદય, યકૃત, ફેફસાનો કયરો કાઢવો દુષ્કર. તેમજ જીવનો કયરો તો કોઈપણ હિસાબે દેખાય જ નહીં, સમજાય જ નહીં. તેને કાઢવો કેમ? ‘મને મૂડ નથી, સમજ પડતી નથી કે શું થાય છે?’ અથવા આપઘાત કરવાના વિચારો આવે તે મનમાં કયરો. કોઈ ઉપર ઘૃણા, તિરસ્કાર, બદલો વાળવો વગેરે હૃદયમાં કયરો અને ગમે તેટલા બલિષ્ઠ-શુભ સંસ્કારોનું જોર ન ચાલે, સંયમ, તપ અને જ્ઞાન, ધ્યાન પણ જે કયરાને હઠાવી ન શકે, તે વાસના અથવા જીવાત્માનો કયરો.

હૃદયમાં આળસ છે, તો આંગણામાં કયરો છે. હૃદયનો કયરો આંગણાના કયરાને નડ્યો. જીવનો કયરો બધે નડે છે. જીવમાંથી કયરો સાફ થાય તો બધાનો ઉકેલ આવે. આંગણાનો કયરો, શરીરનો કયરો તો ખસી જાય અને વળી થાય, લઈ લેવાય અને થાય. પણ જીવમાં કયરો જન્મ જન્માંતરથી ભેગો જ થયો છે અને વાસના, સ્વભાવ અને પ્રકૃતિરૂપે પરિણમ્યો છે. જીવમાંથી અણુએ અણુ કયરો સાફ થવો એટલે અક્ષરરૂપ થવું. પરમ શુદ્ધિ એટલે અક્ષરરૂપ થવું તે. શુદ્ધ ચૈતન્ય બ્રહ્મ કે ગુણાતીત સંત વિના આ પ્રકારની પરમ-શુદ્ધિ કોઈ કરી શકે જ નહીં.

તો આવો, પરમ પૂજ્ય પ્રમુખસ્વામી મહારાજનાં ચરણે આવો, પરમ-શુદ્ધિ મેળવવા, પરમ સ્વચ્છતા પ્રાપ્ત કરવા. ◆

નિબંધ - ૨

દાસત્વ : ભક્તનું અનિવાર્ય અંગ

Servitude: The Essential Quality of a Devotee

‘પાકો હરિભક્ત થયાનો તો એ જ ઉપાય છે જે, પરમેશ્વરના દાસનો ગુલામ થઈને રહે અને એમ જાણે જે, ‘એ સર્વ ભક્ત મોટા છે ને હું તો સર્વથી ન્યૂન છું,’ એમ જાણીને હરિભક્તનો દાસાનુદાસ થઈ રહે. અને એવી રીતે જે વર્તે તેના સર્વ વિકાર નાશ પામે અને તેને દિવસે દિવસે જ્ઞાન, વૈરાગ્ય, ભક્તિ આદિક જે શુભ ગુણ તે વૃદ્ધિ પામતા જાય છે.’

– ભગવાન શ્રી સ્વામિનારાયણ

(વચનામૃત ગઢડા પ્રથમ પ્રકરણ પૃષ્ઠ ૫૮)

વિવેકી માણસો નમ્ર રહે. આ એક શિષ્ટાચાર છે. મળવા આવેલા માણસને આવકાર આપવા આપણે ઊભા થઈ સામે જઈને ઘરમાં તેડી લાવીએ, આસન-જળપાન ધરીએ, ખબરઅંતર પૂછીએ, ધીરજ રાખીને એમની વાત સાંભળીએ, સમજી લઈએ અને વિદાય આપવા ઊઠીને દ્વાર સુધી સાથે જઈએ એમાં નમ્રતા ખરી, પણ એ દાસત્વ નથી.

દાસત્વ એ મુમુક્ષુની એક ઉચ્ચ ભૂમિકા છે. નમ્રતા એ સંસાર-વ્યવહારનો એક સંસ્કાર છે. બંને લક્ષણ હોવા છતાં દાસત્વમાં વિશિષ્ટતા રહેલી છે. કોનું દાસત્વ? મુમુક્ષુ કોઈ ધનિકનું દાસત્વ નથી કરતો, એ સત્તાધીશોનો દાસ નથી બનતો, એ ભગવાનનો અને ભગવાનના ભક્તનો દાસ બને છે. એ સૌની સેવા કરે, સેવામાં કોઈ કામની એને કદીય નાનપ નથી લાગતી. ભોજન પીરસવું ને પતરાળાં ઉઠાવી લેવાં જેવાં કામ તો ભગવાને પણ કર્યાં છે. જોડા ઉઠાવીને સરખી જગ્યાએ ગોઠવી દેવાં, જાળાં ઝાપટી નાંખવાં, વાસણ ઊટકવાં, સાવરણી ફેરવી લેવી, સંડાસ સાફ કરી દેવાં – એવાં સેવાનાં કામ નમ્રભાવે કરી લેવાં. એમાં કોઈને પૂછવાનું ન હોય અને કરીને કહેવાનું ન હોય. સેવા કરી આપવાની તત્પરતા અને કર્યા પછી એને ભૂલી જવાની બેલદિલી.

ભારતમાં દાસત્વની પ્રથા જૂની છે. રાજાઓ ઘણાં દાસ-દાસી રાખતા. ખેતીમાં જીવે ત્યાં સુધી દાસ મજૂરી કરતા. રાજપૂતોમાં રિવાજ હતો કે પરણાવે ત્યારે કન્યાના કરિયાવરમાં દાસ-દાસી પણ આપે. રાજા હરિશ્ચંદ્ર દાસ તરીકે વેચાયેલા અને સ્મશાનમાં કામ કરેલું. એમ છતાં ભારતમાં ગુલામોની પ્રથા નહોતી. પરદેશીઓ આવ્યા ત્યારે ગુલામી પ્રથા આવી. એ વખતે જાનવરની જેમ માણસોને પકડી વહાણોમાં ચડાવી દેતા, ગુલામ બનાવી વેચી દેતા.

અહીં વેઠ ઘણી ચાલી. ઈચ્છા ને વળતર વિનાની મજૂરી તે વેઠ. કામમાં રસ ન હોય તો પણ કરવું પડે તે વેઠ. ભક્તિમાં પણ વેઠ ચાલે છે ! રિવાજ હોવાથી કથા-માળા કરે તે વેઠ ગણાય. મન રેડ્યા વગરની ઉપાસના તે વેઠ. બીજાને રાજી રાખવા પૂરતી સેવા-પૂજા તે વેઠ. ઉતાવળે આટોપી લીધેલાં દર્શન-પૂજન તે વેઠ. કોઈની ધાકે ભક્તિ કરવી તે વેઠ. એવી વેઠમાં અને સાધકના દાસત્વમાં ઘણો ફેર છે.

દાસત્વમાં ભક્તિ છે. હારીને શરણે આવનારા રાજાઓમાં દાસત્વ ન હોય. એ શરણું ન છૂટકાનું ગણાય. મુમુક્ષુનું દાસત્વ ન છૂટકાનું નથી હોતું.

છતાં દાસત્વ રાખનારો મુમુક્ષુ ભગવાનનો દાસાનુદાસ છે. એવા પુરુષને પોતાપણું રહ્યું નથી. સૌમાં માત્ર ભગવાનનું દર્શન રહે તે દાસત્વની ઊંચી ભૂમિકા છે. ત્યાં મમત્વ નથી ને અજ્ઞાન નથી. રાગ અને દ્વેષ પણ રહેતા નથી.

દાસત્વમાં પૂર્ણકામપણું છે, પરંતુ નિષ્ક્રિયતા નથી. દાસત્વમાં અસ્મિતા છે, પણ અહંકાર નથી. મારું જે કંઈ છે તે ભગવાનનું જ છે, એવો ભાવ જાગે છે. જેને દાસત્વ છે તેને હંમેશાં એવો સંકલ્પ રહે છે કે મારે ભગવાનના ગમતામાં જ રહેવું છે. એને ઘણું કરવું છે, પરંતુ ભગવાનની આજ્ઞામાં રહીને, એમની સેવામાં રહીને, એમના ગમતામાં રહીને.

સ્વામિનારાયણ ભગવાન કહે છે કે દાસત્વ વિના મોક્ષ નથી. દાસત્વમાં શક્તિ મળે છે, આનંદ મળે છે. ભગવાન અને ભગવાનના ભક્તના દાસ બને એના માટે આધ્યાત્મિક માર્ગ સીધો અને સરળ બને છે. ધ્યેય સુગમ બને છે. જે હરિભક્તના દાસનો દાસ થાય છે તેના સર્વે વિકાર નાશ પામે છે અને જ્ઞાન, ભક્તિ આદિક શુભ ગુણ વૃદ્ધિ પામતા જાય છે.

પ્રત્યેક ભક્ત માટે દાસત્વ આવશ્યક અને અનિવાર્ય અંગ છે. બ્રહ્મરૂપ થયા પછી પણ દાસત્વ અખંડ રહે છે. આપણા સંપ્રદાયમાં પરસ્પર રોજ ચરણસ્પર્શ કરવાનો મહિમા એ જ છે કે તેનાથી દાસત્વની માત્રા રોજ વધતી રહે છે. ભગવાન પણ ભક્તોના દાસ થઈને પોતાના સંતની ચરણરજ માથે લેવા ઈચ્છે તો બીજાની તો વાત ક્યાં રહી!

પ્રેમાનંદ સ્વામીએ કીર્તનમાં યથાર્થ ગાયું છે: ‘દાસ તમારા દાસનો મને રાખો નાથ હજૂર, પ્રેમાનંદની વિનંતી સાંભળજો શ્યામ જરૂર...’ ◆

નિબંધ - ૩

સંવાદિતાની મહોરી ઊઠી વસંત : પૂજ્ય મહંતસ્વામી મહારાજ અને સંતવૃંદ

The Season of Harmony was Blossomed: Pujya Mahant Swami Maharaj and the Sadhus

યુ.એ.ઈ. અને અખાતી આરબ દેશોના રાજ પરિવાર સાથે બી.એ.પી.એસ. સ્વામિનારાયણ સંસ્થાનો સંબંધ અહીંના ઇતિહાસમાં એક અમર પૃષ્ઠ બનીને રહ્યો છે. બ્રહ્મસ્વરૂપ પ્રમુખ- સ્વામી મહારાજની આરબ દેશોની યાત્રા દરમ્યાન બાહરીનના રાજા શેખ અમીર ઇસા બિન સલમાન અલ ખલીફા, પ્રાઈમ મિનિસ્ટર પ્રિન્સ ખલીફા બિન સલમાન અલ ખલીફા, શારજાહના રાજવી પરિવારના શ્રી શેખ હામદ, મસ્કતના રાજવી શેખ સૈયદ સૈફ બિન હામદ બિન સાઉદ અલ બુસાયદી તેમજ દુબઈના આરબ ઉમરાવો વગેરે સાથેની તેમની સ્નેહસભર મુલાકાતો સૌનાં દિલોદિમાગ પર અનોખો દિવ્ય પ્રભાવ પાથરી ગઈ છે.

પ્રમુખસ્વામી મહારાજના આધ્યાત્મિક અનુગામી પ્રગટ બ્રહ્મસ્વરૂપ મહંત સ્વામી મહારાજ તાજેતરમાં અબુધાબી ખાતે પધાર્યા ત્યારે પુનઃ એ જ ઇતિહાસ જાણે દોહરાયો હતો. અબુધાબીના રાજપરિવાર વતી શેખ નહ્યાને પૂજ્ય મહંત સ્વામી મહારાજને ૫૦ સંતોના વૃંદ સાથે પોતાની શાહી મજલિસ (ખાસ મહાનુભાવો માટેનું મુલાકાત સ્થળ) પર નિમંત્રિત કર્યા હતા. ભગવાન સ્વામિનારાયણ શ્રી હરિકૃષ્ણ મહારાજની ચલમૂર્તિ સાથે પરમ પૂજ્ય સ્વામીશ્રી શેખ નહ્યાનની મજલિસમાં પધાર્યા ત્યારે તેઓને આવકારતાં શેખ નહ્યાન ભાવવિભોર થઈ ગયા હતા.

સ્વામીશ્રી અને શ્રીહરિકૃષ્ણ મહારાજનું ભાવપૂર્ણ સ્વાગત કરતાં તેઓએ કહ્યું હતું: ‘આપે અમારી આ મજલિસ પાવન કરી માટે આપનો હૃદયપૂર્વક આભાર.’ ગઈકાલે શિલાન્યાસ વિધિમાં તેઓ જોડાઈ શક્યા નહોતા, પરંતુ મહંત સ્વામી મહારાજે તેઓનું ભાવસ્મરણ કર્યું હતું એ વાત સાંભળતાં જ તેઓએ કહ્યું: ‘એ મારું સદ્ભાગ્ય છે.’

મંદિર-નિર્માણની ભૂમિકા બાંધતો વીડિયો તેઓએ નિહાળ્યો હતો તેની સ્મૃતિ કરતાં તેઓએ કહ્યું કે ‘મંદિરનો એ વીડિયો જોઈને હું ખૂબ પ્રભાવિત થયો છું. હું પ્રાર્થના કરું છું કે આપ વહેલામાં વહેલી તકે એના ઉદ્ઘાટનમાં પધારો.’

આજે ખૂબ મોટી સંખ્યામાં સાધુ-સંતોને અહીં ઉપસ્થિત જોઈને તેઓ વિશેષ ભાવમય બન્યા હતા.

તેઓએ પૂર્વેની એક મુલાકાતમાં પૂજ્ય બ્રહ્મવિહારી સ્વામીને કહ્યું હતું કે ‘મારો હાથ પકડી રાખજો, અને છેક સ્વર્ગ સુધી લઈ જજો.’ એ વાતનું સ્મરણ કરી બ્રહ્મવિહારી સ્વામીએ કહ્યું, ‘આજે તમારો હાથ પૂજ્ય મહંત સ્વામી મહારાજે જાલ્યો છે, તેઓ એવા સમર્થ સંત છે કે તમને ભગવાનના દિવ્ય ધામ સુધી લઈ જઈ શકે.’

આ સાંભળતાં સ્મિત કરીને શેખ નહ્યાને સ્વામીશ્રીને કહ્યું: ‘આપના આશીર્વાદ મને અને મારા પરિવારજનોને મળે એવી ઈચ્છા રાખું છું. આપ અમારા ધર્મગુરુ જ છો. આપ જે બોધ આપો છો, આપની જે વાણી અને વિચારો છે તેને અનુસરવાની હું ઈચ્છા રાખું છું.’

તેઓના આ સ્નેહ બદલ તેમનો હાથ વધુ સ્નેહપૂર્વક જાલીને સ્વામીશ્રીએ તેમના પર કૃપાદષ્ટિ વરસાવી.

ત્યારબાદ સ્વામીશ્રીએ તેઓને સ્મૃતિભેટ રૂપે કલામંડિત સ્વર્ણિમ કળશ અર્પ્યો હતો.

અહીંથી શેખ નહ્યાન પરમ પૂજ્ય મહંત સ્વામી મહારાજને પોતાની કારમાં સાથે લઈ જઈને યુ.એ.ઈ.ની વિખ્યાત મસ્જિદ ‘શેખ ઝાયેદ ગ્રાન્ડ મોસ્ક’ ખાતે લઈ જવાના હતા. સ્વામીશ્રીને પોતાની કારમાં લઈ જઈને જાતે જ કાર હંકારતાં હંકારતાં શેખ નહ્યાન એક અવર્ણનીય આનંદનો અનુભવ કરી રહ્યા હતા. ફરીથી માર્ગમાં મંદિરનો વીડિયો નિહાળ્યાની વાત તેમણે કરી. તે અંગે પ્રતિભાવ આપતાં તેમણે કહ્યું: ‘આ મંદિર મારી કલ્પના કરતાં ખૂબ વધુ સુંદર બનશે. મંદિર એક માસ્ટર પીસ બનશે.’

માર્ગમાં તેઓની સાથે આવો વાર્તાલાપ થતો રહ્યો. માર્ગમાં તેઓએ વારંવાર ગઈકાલે ન આવી શકવા બદલ ખેદ વ્યક્ત કર્યો ત્યારે સ્વામીશ્રીએ તેઓને કહ્યું: ‘જે થયું તે સારું થયું. તમે ન આવી શક્યા અને આપણે અત્યારે મળ્યા તેને કારણે આપણે એકબીજાની વધારે નજીક આવ્યા છીએ.’

ગ્રાન્ડ મોસ્કના દ્વારે પહોંચ્યા ત્યારે તેઓએ સ્વામીશ્રીને કહ્યું: ‘અત્યાર સુધી યુ.એ.ઈ.માં એક અદ્ભુત દર્શનીય સ્થાન તરીકે આ મસ્જિદ પ્રખ્યાત છે. હવેથી અબુધાબીમાં બે અદ્ભુત આકર્ષણરૂપ સ્થળો હશે. એક આ ગ્રાન્ડ મોસ્ક અને મંદિર થયા પછી તે બીજું સર્વોત્તમ આકર્ષણરૂપ અદ્ભુત સ્થળ બનશે.’

ઉલ્લેખનીય છે કે ૬૦ લાખથી વધુ યાત્રિકો દર વર્ષે આ ગ્રાન્ડ મોસ્ક એટલે કે ‘ભવ્ય મસ્જિદ’ની મુલાકાતે આવે છે. આ મસ્જિદને વિશ્વના પ્રસિદ્ધ નજરાણાઓમાંનું એક અને ખુન્ નજરાણું ગણવામાં આવે છે.

પરમ પૂજ્ય સ્વામીશ્રી મસ્જિદના ઉત્તર કક્ષમાંથી અંદર પ્રવેશ્યા ત્યારે ‘ગ્રાન્ડ મોસ્ક’ના ડાઈરેક્ટર જનરલ અને ઈસ્લામિક પરંપરાના પ્રખર વિદ્વાન ધર્મગુરુ ડૉ. યુસુફ અબ્દુલ્લાહ અલોબૈદલીએ પરમ પૂજ્ય સ્વામીશ્રીને ઉષ્માભર્યા વંદન કરી તેમને વધાવ્યા. મસ્જિદની મુલાકાતે આવનાર આ મહાન ધર્મગુરુ પ્રત્યે તેમનો અહોભાવ સહેજે વ્યક્ત થતો હતો. તેઓની સાથે ઈસ્લામિક પરંપરાના પ્રખર વિદ્વાન ડૉ. અબ્દુલ્લાહ પણ જોડાયા હતા. તેઓએ અને અન્ય અધિકારીઓએ સ્વામીશ્રી સમક્ષ આ ભવ્યાતિભવ્ય મસ્જિદની કેટલીક વિશેષતાઓ વર્ણવી. આ દરમ્યાન સતત સ્વામીશ્રીનો હાથ પકડીને શેખ અલ નહ્યાને સ્વામીશ્રીના જાણે એક સેવક હોય એ જ રીતે સ્વામીશ્રીની સેવા કરવાનો લહાવો લીધો હતો.

અહીંથી સ્વામીશ્રી આ મસ્જિદના વિશાળ, કલામંડિત, સમૃદ્ધ અને ભવ્ય પ્રાર્થનાખંડમાં પધાર્યા. અહીં એક સાથે હજારો લોકો નમાઝ પઢી શકે તે માટે વિશાળ કાર્પેટ બિછાવેલી છે, જેમાં ૨.૨ અબજ ટાકાઓથી અદ્ભુત ગૂંથણી કરવામાં આવી છે. આ પ્રાર્થનાખંડની નાની મોટી અનેક વિશેષતાઓ સ્વામીશ્રી સમક્ષ વર્ણવવામાં આવી. આ પ્રાર્થનાખંડમાં આરબ ભૂમિની ઘણી બધી સાંસ્કૃતિક વિશેષતાઓને સુંદર રીતે ગૂંથી લેવામાં આવી હતી. તેનો પણ પરિચય અપાયો. તેનું ભવ્ય કલામંડિત ઝુમ્મર જોઈને સ્વામીશ્રીએ કહ્યું કે ‘આ ઝુમ્મરમાં અહીંની ખજૂરીના વૃક્ષની પ્રતિકૃતિ દેખાય છે.’ શેખ નહ્યાન અને ડાઈરેક્ટર જનરલ શ્રી યુસુફે એમાં સંમતિ પુરાવતાં તેની વિશેષતાઓ વર્ણવી. રમઝાન દરમ્યાન અહીં ઉપવાસનાં પારણાં કરતાં હજારો લોકોની વિશેષતાઓ પણ તેમણે સ્વામીશ્રી સમક્ષ વર્ણવી.

અહીંથી પૂર્વ તરફના દ્વારેથી સ્વામીશ્રી બહાર પધાર્યા અને ઉત્તર તરફની પરિક્રમામાં પધાર્યા ત્યારે માર્ગમાં ડૉ. યુસુફ મસ્જિદની અન્ય આકર્ષક વિગતો વર્ણવતા રહ્યા. અંતે સ્વામીશ્રી અને સંતવૃંદ સાથે એક સ્મૃતિછબિ લેવાની તેઓની ઈચ્છા હતી. સ્વામીશ્રીએ તે પૂરી કરીને તેઓને આશીર્વાદ સાથે શુભેચ્છાઓ પાઠવી. તેમણે સ્વામીશ્રીને સ્મૃતિભેટ અર્પણ કરી. મહાનુભાવોની અભિપ્રાય પોથીમાં સ્વામીશ્રીએ કહ્યા મુજબ બ્રહ્મવિહારી સ્વામીએ સંવાદિતાના સંદેશની નોંધ કરી, અંતે ખૂબ સુંદર હસ્તાક્ષરમાં ઉમેરતાં સ્વામીશ્રીએ લખ્યું: ‘Heartiest Pranams to everyone who visits this place.’ એમ નોંધીને સ્વામીશ્રીએ હસ્તાક્ષર કર્યા. સ્વામીશ્રીના આ આગમન બદલ સમગ્ર મસ્જિદ પરિવારો વતી ડૉ. યુસુફે હૃદયપૂર્વક આભાર વ્યક્ત કર્યો.

અહીંથી સ્વામીશ્રી બહાર પધાર્યા ત્યારે શેખ નહ્યાન અને ડૉ. યુસુફે માહિતી આપતાં કહ્યું કે ‘સામે ગુંબજ દેખાય છે ત્યાં અમારા રાષ્ટ્રપિતા શેખ ઝાયેદને દફનાવવામાં આવ્યા છે. અહીં ૨૪ કલાક કુરાનનો પાઠ થયા કરે છે.’ સ્વામીશ્રીએ એ સાંભળતાં જ આંખો મીંચીને શેખ ઝાયેદ માટે મનોમન પ્રાર્થના કરી. પછી કહ્યું કે ‘ગુણાતીતાનંદ સ્વામી પણ આઠ પુરાણીઓ રાખીને ૨૪ કલાક કથા કરાવતા હતા.’

અહીંથી ગ્રાન્ડ મોસ્કની ગોલ્ડ કારમાં સ્વામીશ્રીને બેસાડીને જાતે હંકારતા શેખ નહ્યાન તેઓને અહીંના પ્રસિદ્ધ શહીદ સ્મારક તરફ લઈ ગયા. તેમણે સ્વામીશ્રીને કહ્યું કે ‘આપની ગોલ્ડ કાર ચલાવવી તે મારા માટે સન્માનનો વિષય છે. આપ મારા ગુરુ છો.’

મસ્જિદની પૂર્વ બાજુએ શહીદ સ્મારક સમક્ષ સ્વામીશ્રીની ગોલ્ડ કારને ઊભી રાખીને શેખ નહ્યાને તેનું વર્ણન કર્યું ત્યારે સ્વામીશ્રીએ આંખો મીંચીને શહીદો માટે એકાગ્ર ચિત્તે પ્રાર્થના કરી. આરબ સંસ્કૃતિ પ્રમાણે શહીદો માટે પ્રાર્થના કરવી એ ખૂબ મહાન બાબત ગણાય છે. એકાગ્ર ચિત્તે પ્રાર્થના કરતા સ્વામીશ્રીને નીરખીને શેખ નહ્યાનની આંખો પણ ભીની થઈ ગઈ હતી.

અહીંથી શેખ નહ્યાન સ્વામીશ્રીની ગોલ્ડ કારને હંકારીને હેલિપેડ તરફ લઈ જઈ રહ્યા હતા. તેઓનું હેલિકોપ્ટર સ્વામીશ્રીને દુબઈ ખાતે મૂકવા જવાનું હતું. માર્ગમાં પણ શેખ નહ્યાન અને સ્વામીશ્રી વચ્ચે આધ્યાત્મિક વાર્તાલાપ થતો રહ્યો. સ્વામીશ્રીએ કહ્યું: ‘આધ્યાત્મિક મહાપુરુષોમાં એકતા હોય છે, પરંતુ એમના અનુયાયીઓમાં અજ્ઞાનને કારણે ઝઘડા થતા હોય છે.’ સ્વામીશ્રીની આ વાતથી એકદમ પ્રભાવિત થતાં શેખ નહ્યાને કહ્યું: ‘જે લોકો ઝઘડે છે તે ભગવાન માટે નહીં, પરંતુ પોતાના વ્યક્તિગત સ્વાર્થ માટે ઝઘડે છે.’

વાર્તાલાપ દરમ્યાન સ્વામીશ્રીએ શેખ નહ્યાનને એમ પણ કહ્યું કે ‘અનેક નોકરચાકર હોવા છતાં તમે જાતે તમારાં માતાપિતાની ખૂબ સેવા કરી છે તેથી તેમના આશીર્વાદથી તમને આવા ઉત્તમ વિચારો આવે છે. આ એક ગુણ એવો છે કે તેમાંથી બધા ગુણો આવે છે.’

શેખ નહ્યાન પર પોતાની પ્રસન્નતા વરસાવતા સ્વામીશ્રી સાતથી આઠ વખત તેઓને ભેટી પડ્યા હતા. વિદાય વેળાએ પણ શેખ

નહ્યાને સ્વામીશ્રીને આશ્લેષમાં લઈ લીધા. સ્વામીશ્રીને ઠાકોરજી સહિત પોતાના હેલિકોપ્ટરમાં પધરાવીને શેખ નહ્યાને ભાવભીની વિદાય આપી. હેલિકોપ્ટર આકાશમાં અદૃશ્ય થયું ત્યાં સુધી તેઓ હાથ હલાવીને સ્વામીશ્રીને વિદાય આપતા રહ્યા.

આમ, મહંત સ્વામી મહારાજની અબુધાબી ખાતેની આ યાત્રા સંવાદિતા, સ્નેહ અને સહિષ્ણુતાની એક અનોખી યાત્રા બની રહી હતી. (સાધુ અક્ષરવત્સલદાસ) ◆